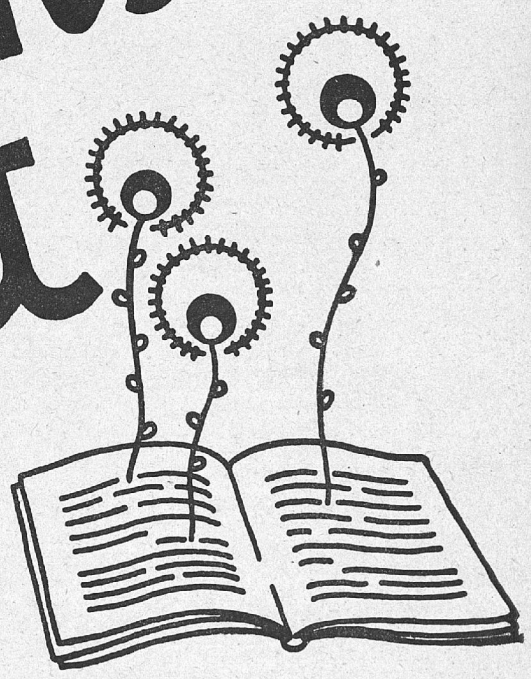

3

zenski svet

L. XI. marec 1933

LATINSKE TABLETE ZA HUJSANJE

so sestavljene iz zdravnih mineralnih soli in neškodljivih, toda zelo učinkovitih praškov in ekstraktov zdravnega rastlinstva. Vse te izbrane sestavine delujejo jako poživljalno na človeški organizem, ne vsebujejo nikakih škodljivih snovi in so tako za nemoteno delovanje srca, ledvic in ostalih organov popolnoma neškodljive.

Dietetične slatinske tablete za hujsanje

odstranjujejo na najprimernejši in edino priporočljivi način vse, posebno pa neprijetne in nelepe zunanje znake čezmerne debelosti, razkrajajo in raztope preobilno mast na telesu, podbradku, vratu, trebuhu, stegnih, bokih, trebušni mreni, črevah, ledvicah itd.

Abnormalna težina telesa prične postopoma padati, telo postane prožno, ves organizem pridobi na svežosti, elastičnosti in mladostnem občutku.

Težina Vašega telesa se zmanjša tekom 1 leta za 8 do 14 kg.

Dietetične slatinske tablete za hujsanje

dobite v vseh lekarnah, in sicer doza s 100 tabletami za Din 46—, velika z 200 tabletami za Din 74—, kjer jih pa ne bi dobili, se obrnite direktno na proizvajalca:

Lekarna Mr. L. BAHOVEC

Ljubljana, Kongresni trg

Vaš gospod bo zadovoljen in imel bo užitek, ako mu svetujete, da naj poseča moderno in higijenično urejeni brivski salon

Gjud Aleksander

(poleg klina Matice)

Ljubljana ~ Kongresni trg št. 6

Manufakturna
trgovina

Fabiani & Jurjovec

Ljubljana
Stritarjeva ul. 5

Da je najsolidnejša
domača konfekcija
in najbogatejša
izbira blaga za
damske plašče,
kostume in obleke,
krzna itd. itd. itd.

A. PAULIN

Ljubljana, Kongresni trg 5

je mnenje vseh, ki so
se o tem pričali

ŽENSKI SVET

MAREC 1935

LJUBLJANA

LETO XI - 3

ŽENA V SODOBNI SLOVENSKE LITERATURI

T. SELISKAR: NASEDLI BROD

Angela Vodetova

Konec

Povsem drugačen tip kakor Ana je njena sestra Marta. Drugačen je njen pogled na življenje, drugačno njeno razumevanje okolice, zlasti pa njeno vrednotenje ljudi. Ana je sentimentalna, a njeno čustvo ostaja na površini, zato ostaja na površini tudi njeno spoznanje. Vse njeno hrepenenje ne išče ljudi, sočloveka, marveč išče sebe. In to povzroča tragiko njenega življenja. Nikdar ne more iz sebe ven, zato se z možem tudi v resnici nikdar ne najde. Kajti ne more se reči, da sta se dva človeka našla, če ju ne družijo nič drugega kakor spolna privlačnost.

Vsa drugačna je Marta. Ona opazuje svojo okolico z intuitivnim razumevanjem, s katerim jo tudi osvaja. Z istim razumevanjem gleda tudi posamezne ljudi, katere ocenjuje brez predsodkov, brez vplivov, ki sta jih tudi njej — kakor vsakemu — vsiljevala vzgoja in „družabno mnenje“. Je torej vsekakor močna, ker je v svoji notranjosti nezavisna osebnost, ki oblikuje z isto smelostjo in nezavisnostjo tudi svoje poznejše življenje — svoj zakon. Ta razlika med obema sestrama se očituje tudi na zunaj in pisatelj jo takole označi: „Kakor je bila Ana v vsem svojem vedenju na zunaj umirjena, na znotraj pa razdrta in neodločna, je bila Marta živahna, vesela, vendar je kljub vsej tej živahnosti le očitovala neko usmerjeno odločnost in vztrajnost, ki sta dajali njenemu življenju pečat in obliko. Vajena samostojnega življenja, polnega odpovedi in samozatajevanja, si je prisvojila v hribih vse tiste lastnosti, ki se človeku vsilijo, kadar mora živeti sam samcat, daleč od svojih, vržen med ljudi, ki so mu po navadah, delu in nazorih tuji.“

Vse Anino bistvo korenini v preteklosti in se ne more zasidrati v sedanjosti. Marta je pa tip ženske, ki ji je življenje blizu, ki spoznava spremembe v tem življenju in doume njihov dalekosežni pomen. V tem svojem realnem posmatranju življenja, zlasti pa v zmožnostih prilagoditi se mu, je Marta tip sodobne ženske v najboljšem smislu. Dasi učiteljica v hribih na enorazrednici, je vendar zadovoljna, pogloblja se v otroke in v ljudi, uživa prirodo, čita knjige, izobrazuje se. Ko človek čita o njej, čuti, da je to ženska, ki prinaša solnčni žarek, kjer se pojavi, da ume izvesti življenju lepote in radosti zase in za druge. Svojega

poklica ne občuti kot breme in pregnanstvo, temveč se vživi vanj, zato prinaša poklic srečo njej in po njej drugim. Ne čaka na moža kot na odrešenje, ker se zaveda, da je ženske vrednejše, če živi poklicu in delu sama, kakor da se lovi za možem za vsako ceno, za zakonom, kakršnega je sklenila Ana z Justinom. Kakor pokazuje pisatelj na Aninem zakonu gnilobo te družabne tvorbe, ki v današnji družbi najpogosteje predstavlja bolj ali manj uspelo gospodarsko pogodbo, tako pokaže v Martinem naziranju o zakonu — in pozneje v njenem zakonu samem — osnovo, na kateri bi morala biti zgrajena vsaka zveza med možem in ženo in za čemer bo stremela družba, ki mora priti: ne družabni položaj, ne denar, ne zveze, ne, samo zunanja simpatija, temveč duhovna sorodnost, skupno stremljenje k istemu cilju, združeno s fizično privlačnostjo. Marta pravi: „...nikdar nisem bila vnetja za možitev, ker sem preveč navezana na svobodo. To pa je zopet samo moje mnenje in ne prisegam, da bo to mnenje za vedno v meni ostalo. Lahko se zgodi, da pride mož, ki me bo zavzel in se bom slepo upognila njegovi volji. Vseeno mi je, kakšen je, čigav je, odkod je — če bo, kakršnega si v sanjah vidim, je lahko karkoli! Zatorej Ana, ne vprašuj po njegovi obleki!“

V lepi skladnosti s tem Martinim naziranjem je tudi njeno življenje, njeno dejanje. Ko spozna v mladem kmetu Joštu vrlega in inteligentnega človeka, je ne moti, da je on kmet, da je brez roke, katero je izgubil v vojski, temveč ga vzame za moža, čim ji je jasno, da bo srečna z njim. Ne sili je k njemu trenutna simpatija, porojena iz mladosti in krvi, iz osamelosti, temveč najdeti se v sorodnih nazorih, v enakem pojmovanju in spoznavanju življenja. To je vez, ki more biti trajna po Martinem nazoru.

Marta je srečna v zakonu. Dasi po svojem pojmovanju življenja moderna, je vendar pristna ženska, ki išče v možu, kar je v bistvu iskala v njem ženska že od nekdanj: človeka, katerega bi mogla ceniti in spoštovati. Ideal se je spremenil samo v toliko, v kolikor je ženska radi novega spoznanja spremenila svoje naziranje o vrednosti moža in človeka v obče. Nekdanj je bil junak tisti, ki bi šel v boj za njo, danes je junak človek, ki se bori za uresničenje svojih idealov. Nazori moža in žene se danes zblížujejo, istotako njuni življenjski smotri. Zato danes kljub vsej krizi zakona lažje govorimo o harmoničnem zakonskem življenju kot kdajkoli poprej. Pisatelj nam prikazuje tak vzor v Martinem zakonu: „...med silnim delom nama poteka čas, da nama je prekratek. Najino dete raste v solncu in je že pravcati junak. Delam v šoli, doma, skupaj z Anom sva šla med ljudstvo. Zaupajo mu, on mnogo ve in hoče, da vsi vedo. Ustanovil je drevnico, trtnico, knjižnico, zdaj pripravlja mlekarstvo zadrugo. Poln je dela in visokih ciljev.“ Ter dalje: „Bori se za razlastitev veleposestev. Kadar pa se odtrga od dela, se ob meni v ljubezni hrabri za svoje delo. Ti ne veš, kako sem srečna!“

Gotovo ne more ženska, kakršna je Ana, vira te sreče razumeti, ker je njeno pojmovanje o sreči drugačno. Zato začudena sprašuje sestro:

„Le kako je v tebi, da si tako trdna v moža?“ V Martinem odgovoru je naznačena ona vzmet, ki je podlaga njenemu zakonu in bi morala biti osnova vsakemu zakonu: „Ker mi ni samo mož! Ker me ne vidi samo v postelji! Ker sva tako zraščena drug z drugim, da se nikoli niti iskala nisva. Ker sva postala nerazdružljiva!“

Ker nisva usmerjena samo vase, temveč za ljudi, ki naju obdajajo, za zemljo, ki jo obdelujeva, za otroke, ki jih učim, za ljudstvo, iz katerega sva. Morda zato, ker je Jošt mož, kadar ljubi, in človek, kadar dela. Ana, jaz samo vem, da bi se naveličala moža, ki bi me iskal samo v postelji. Zamrzela bi moža, ki bi skrbel le za svojo blaginjo, zakaj mislila bi, da si je vzel tudi ženo le za svoje dobro.“

To je Martino pojmovanje zakona. To je njena slika v glavnih obrisih. Škoda, da je pisatelj ni izklesal bolj do potankosti. Predstavljala bi v naši književnosti lik sodobne žene, kakršnega nam doslej še ni nudil noben pisatelj. Tudi delo, ki ga je pričela graditi skupno z možem, bi zanimalo zlasti ženske čitateljice, saj bi po svoji zamisli lahko mnogim pokazalo pot, po kateri jim je hoditi.

Vsekako ta dva Seliškarjeva ženska tipa ustrezata realnosti, ki se najbolj živo odraža med starim in novim svetom.

POD ZEMLJO

Matija Lipužič

Kako tesno, samotno in tiho ...

*Ta grobna tišina objemlje me vsega, obup me teži, kri hladna mi polje,
mrazi me v kosteh in strah mi vrta v mozeg.*

Grozeči skladi titanski se bočijo tik nad glavo ...

*Še misli tu nimajo mesta v tihoti strahotni,
da vgnezdile in odpočile bi se kot molitev pobožna pred svetlim oltarjem
onkraj polmraka.*

*Nestrpno molčanje prehaja v nemirno drhtenje
in zdi se, da dihanje zemlje utriplje v strahotnem ihtenju
pod pezo nadzemskih stez, ki stekajo se iz hrepenenj ginočih duš.
Brez solnčnih pramenov ...*

*O, danes sva eno, zemlja — pramati — in jaz,
le čakam ves beden, da z gromom sesuje se plaz
in prikrije v ljubezni z vsevečno me prasnovjo nerazrešljivo.*

*Mislim na solnce, ko v bolesti iskal sem trenutkov tolažbe,
ko zemlja ječala je v krčih pod mojimi silnimi udarci
in ko iskal sem večnega cilja onkraj zatona.*

*Čakam in čakam, poslušam ves vase zavzet,
da odpre se mi svet v molčanje razpet,
skrivnostna lepota besede zaveje za večno*

v zarjo kot vrelec, kot plamen pozdravi me: „Srečno!“

TRI SESTRE

† Zofka Kveder — Demetrovičeva

Na Grič sta prišla dva Čeha na počitnice. Brat in sestra. Oba še mlada, neznanana podeželska igralca. Bleda in z načetimi pljuči. Nastanila sta se na pošti, kjer so imeli pod streho nekaj praznih sob — še iz tistih časov, ko še ni bilo železnice in se je po široki cesti vozilo silno blago z Dunaja v Trst in iz Trsta na Dunaj. Na Griču je stala šola, zraven pa pošta, veliko, široko poslopje, kjer sta bili tudi gostilna in prodajalna. Poleg so stala zidana skladišča in prostorni hlevi, zdaj vse prazno in zapuščeno. Pod Gričem od vodi je bila vas.

Na pošti je gospodarila stara gospa Nana s svojimi tremi vnukinjami. Sin in sinaha sta že zdavnaj umrla za kozami, ki so jih prinesli popotniki. Gospa Nana jima je stregla v boleznii, a nje se ni prijelo in vse svoje življenje je bila zdrava kakor riba v vodi. Za ranjkimi so ostala samo tri dekleta, in gospa Nana je večkrat vzdihnila, češ, da je Bog nima rad, ker ni prisodil njeni hiši nobenega moškega.

Svoje vnukinje je držala „na kratko“ in vzgajala jih je po starinsko. Ko so dovršile ljudsko šolo, jih je stara mati poslala še po dve leti k nunam v mesto, da bodo nekaj več kakor druga dekleta iz vasi, a vendar ne preveč.

„Pomožim jih, pa bo. Dvema dam doto v denarju, ena pa ostane na domu,“ tako je govorila stara mati.

Obedve starejši bi se bili radi dalje šolali, a zaman sta pregovarjali trmasto staro mater. Bila je prepričana, da moški niso bogve kaj pametni, pa če izvrše vse šole tega sveta.

„Ženska je že od prirode bolj prebrisana in če se uči po šolah, si samo izpridi tisto pamet, ki ji je Bog sam od sebe dal. Jaz imam samo dva razreda, pa odtehtam vsako učiteljico in ni ga jezičnega doktorja, ki bi me ukanil. Klepetanja se nauči tudi papiga lahko po laško in francoško, pa ostane le neumna žival.“

„Ampak midve bi bili radi samostojni,“ sta prosili starejši vnukinji.

„Vsak, ki kaj velja po srcu in pameti, je samostojen. Mislita, neumnici, da je vsaka učiteljica samostojna, ki ima dekret in pobira prvega denar na davkariji? Ali pa te gospodične, ki na pošti sedijo in brzajavke trkajo? Samostojnost, — to se pravi, da se ne izgubiš v življenju, če imaš dekrete ali pa ne, če imaš gladko cesto ali pa ne. In take samostojnosti ne dobiš po nobenih šolah, niti na metre niti na kilograme. — Kruh imata, hvala Bogu, v domači hiši brez študiranja in matur, samostojnost je pa nekaj prirojenega. Se že kdaj pokaže, ali jo imata ali ne.“

Tako so vse tri sestre ostale doma in živele, kakor je hotela in ukazovala stara mati. Najstarejša je bila stara dvajsetdve leti, druga dvajset, najmlajša pa osemnajst.

Najstarejša, Malka, je bila drobne postave, črnih kodravih las in velikih, plamtečih temnih oči. Naučila se je nekako sama od sebe šivati in njen šivalni stroj je stal pozimi v gostilniški sobi, poleti pa na verandi,

odkoder je bil tako lep razgled. Malka je skrbela, da so bile vse tri sestre lepo in moderno oblečene, da so bili zastori na oknih posebni in nekako, umetniški, da je bil njen kot obložen z vezenimi blazinami in prtji in da je imela svetiljka vedno lepo senčilo v prijetnih živih barvah. Bila je živa in vesela. Zнала je plesati vse mogoče plesе, tarantelo in čardaš in kozaški in zamorski ples, a da pravzaprav nihče ni vedel, kje se je naučila tega šmenta, še sama ne.

„Tako, v krvi mi je,“ je govorila.

Tudi predstavljeni je znala razne monologe in dijaloge. Kmetje so jo imeli zelo radi, ker je vse kratkočasila, in so jo imeli za pametnejšo od samega učitelja, ki je bil pust in neroden in skop z besedami.

Druga je bila Cirila. Visoka, zlatih las, zamišljena in poetična. Pomagala je na pošti in v prodajalnici. Bila je resnega vedenja, rada je hodila v cerkev in zdravila je otroke in ženske z raznimi čaji in rožami. Svoj del potice ali drugih boljših prigrizkov je devala na stran in nosila bolnikom in starcem v vasi. Tudi njo so ljudje radi imeli in čislali. Govorili so, da za njo gleda učitelj, ki ni bil oženjen. Ampak ona se ga je izogibala, kjer je mogla.

Tretja je bila Zinka, okrogel in zadovoljen debelušček, ki se je najraje sukala s staro materjo po kuhinji in dvorišču, kjer so kokodakale trume kokoši, med njimi se gugale race, šopirile gosi in postavljale imenitne, a neumne pure.

Pozimi je bilo življenje na Griču dolgočasno in mrtvo kakor v Sibiriji. Živega človeka ni bilo gori, samo šolska deca je hodila po šoli po tobak, po sol in kruh, in po kakšen četrť vina. Poletí pa je prihajala gospoda iz trga na izprehod, a v gornjih sobah so se nastanili čez počitnice letoviščarji iz Ljubljane in Trsta in Dunaja. To so bili posebno za Malko blaženi časi, ko je s tujo gospodo uganjala burke, prirejala predstave, deklamacije in veselice, da se je kolikrat stara mati jezila in pretiła, da jo omoži s komerkoli, pa četudi z vdovcem z desetimi otroki, samo da se dekle užene in da bo mir.

A letos sta prišla ta dva letoviščarja že v maju iz daljnje Češke. Stara mati ju je sicer precej neprijazno sprejela, češ, da je njena hiša poštena hiša in da nima rada lahkomišelnih ljudi. Ampak po obrazu sta ji bila všeč in ko sta ji zatrdila, da so tudi igralci lahko pošteni, se je kmalu pomirila ž njima.

Pripovedovala sta, da sta otroka potujočega gledališkega ravnatelja, da ste že od mladega nastopala na odru, da pa so njuni starši že dolgo v črni zemlji. Menda nista bila posebno navdušena za gledališče, ker nista rada mnogo govorila o igralcih, o igrah in o občinstvu.

„Tukaj je tako lepo in mirno; človek pozabi na gledališčno lokavost in pretvaro!“ je večkrat vzdihnila gospodična Božena, ko se je solnčila na verandi in gledala dol po zelenih dolinah in belih vasicah.

Malka je bila vsa navdušena za ta dva gosta in ju je vedno izpraševala o velikih mestih in velikih gledališčih.

„Pri priči bi dala deset let svojega življenja, če bi mogla postati igralka!“ je kolikrat skrivaj šepetala tuji blede gosposdični.

„Hitro bi se naveličali,“ je rekla ta.

„Nikdar, nikdar! Oh, samo enkrat, en večer bi hotela biti na odru, čeprav v najmanjši vlogi!“

„Za kulisami je čisto drugače kakor pred zastorom. Vse je ponarejeno, prašno, ničnostno in varljivo. Tovaršice bi vam zavidale, če bi imeli uspeh, a tovariši bi vas zalezovali in zapeljevali, dokler ste mladi in sveži. In tudi drugi moški! Meni se včasih zdi, da me pikajo z iglami, ko zijajo vame skozi povečevala in očenjavajo moja gola ramena, noge, roke, vso! — Kako so vaše gore prekrasne, kako so gozdovi predivni, kako je zrak tukaj čist in dehteč! Bodite srečni, da lahko živite v tem čudovitem kraju!“ jo je blagrovala igralka.

„Oh, ne, ne! Tukaj je taka samota, tako daleč od življenja! Zdi se mi, kakor da sem v prognanstvu! Hotela bi v šumni svet, v mesta, kjer kipi življenje, v gledališče, iskat srečo!“ je strastno šepetala Malka, oprezno se ozirajoč, se li od kod ne bliža stara mati, da je ne zaloti pri teh nevarnih pogovorih.

„Varate se! Oh, kako se varate!“ je svarila tujka. „Pri gledališču ni sreče. Mnogo jih je poklicanih, a tako malo izvoljenih! Od deset tisoč mladih deklet, ki silijo h gledališču, postane morda samo ena edina slavna. Samo eni edini se sreča smehlja, samo njej edini se klanja svet kakor izvoljenki in kraljici. Druge pa žive tisto grdo življenje v večnih intrigah, v bedi, v večni zlovolji nad lastno slabostjo in tujo zlobo. Drhtijo pred občinstvom, pred režiserjem in pred kolegi. Nikjer se ne lomi duša tako brezobzirno kakor pri gledališču. Ni dovolj, da imate talent, tudi drugi vam morajo priznati, da ga imate. Samo veliki genijalnosti se vse pokori, a take se rodijo samo vsakih sto let. A srednjih talentov je mnogo, že preveč. Pa se pehajo kvišku in v prve vrste, in kdor je brezobzirnejši, zmaga nad onimi, ki so plemenitejši in občutljivejši. Nikar, nikar si ne želite h gledališču!“

„In če bi morala v pekel, pojdem rada! Jaz bi hotela živeti sto življenj, — tisoč življenj! A tu je vse tako enolično, vedno isto, počasno in leno! Vse kraje sveta bi rada videla! Hotela bi biti danes svetnica, jutri grešnica; danes kraljica, jutri dekla; hotela bi biti srečna in nesrečna!“ je govorila Malka. „Da bi mi vsi vetrovi mršili lase, topli in mrzli! Da bi moje srce čutilo vse radosti in vse bolečine tega sveta! Če se mi posreči priti h gledališču, bom živela življenja žensk, ki so zdavnaj mrtve, in življenja takih, ki se bodo rodile šele čez sto let. Pripadala bom vsem narodom, ker bo moja duša zdaj ruska Tatjana, zdaj francoska markiza, nemška Greta, angleška Stuartovka. Vse strasti me bodo žgale in vse solze bom jokala, pobožne in obupne in zakrknjene. In smejala se bom na tisoč načinov in tako mi bo, kakor da s polnimi požirki pijem življenje, življenje, življenje!“

„Ranilo vas bo to življenje in poniževalo in nekega dne se začutite sami in ubogi, oropani vse vere v ljudi, v srečo in lepoto,“ je skušala

igralka, da bi razbila lepe sanje neizkušene dekleta. „Oh, in kako boste potem nesrečni, ko bo vse pomandrano v vašem srcu, ko bo strta vaša moč, a bodočnost pusta in neizrečno žalostna!“

„Saj sem rekla, da se tudi nesreče ne bojim, niti grenkih solz ne. Samo tega se bojim, da ne bom prav srečna, niti prav nesrečna. Te vsakdanje mlakuže, kjer človek niti ne ve, da živi, ampak samo tako na pol životari. Viharjev hočem in veliko srečo in veliko nesrečo!“ je trdovratno vzklikala Malka.

„O, kako vas jaz zavidam za ta lepi, mirni dom, za varno zavetje vašega življenja,“ je rekla igralka bridko. „Živite brez skrbi, obvarovani vsega bridkega. Jaz pa se potikam po svetu, kakor ptica brez gnezda. Za menoj je nemir in grda borba za obstanek, pred menoj negotova bodočnost, večne skrbi. Kako ste srečni! In kako malo cenite, kar imate! Kako bi rada menjala z vami, če bi bilo mogoče!“

„A jaz z vami!“ se je zasmejala Malka. „Ampak stari materi in sestrama me nikar ne izdajajte! Nič bi ne pomagalo, če bi mi ves svet brnil in pridigoval. Jaz že vem, kaj bom storila.“

„A kaj?“

„E, tega še ne povem! Da me nazadnje zatožite stari materi, da bi me za leto ali dve zaprla v kakšen samostan, ali pa še celo na kakšnega vdovca obesila! Sicer je res, da bi se ne dala. Če ne drugače, bi še pred oltarjem napravila škandal, ampak je bolje tako, da v miru božjem živimo do zadnjega dneva pod to staro pobožno streho.“

In je stekla na vrt, da natrga rož in okraši verando kakor za veselico.

Ob večerih, kadar je luna sijala in so gore tajinstveno in čarobno kipele v nebo in je po dolinah zavladal prelesten mir in so samo vetrovi včasih vzdihnili v črnih gozdovih, je Malka vedno dolgo moledovala tuja gosta, naj ji kaj deklamirata. Ugasnila je luč, a v mesečini sta postala tujca kakor drugačna, dvignjena iz navadnega življenja, obdana od čudnih skrivnosti vseh onih ljudi, katere sta že kdaj predstavljala. Govorila sta s tihimi glasovi, pridušeno, da se ne utrudita, skoro šepetaje. Vendar so bile besede različne in razumljive, čeprav nista govorila v domačem jeziku. Izbirala sta si za dijaloge in monologe same resne in najraje žalostne stvari in noč je postajala neskončno otožna ob melodiji njunih glasov. Potem sta obmolknila in vsi so dolgo gledali na zvezde, ki so se utrinjale nad gorami, ali na beli, srebrni, tihi mesec, kjer so vsi slutili tihe, otožne, skrivnostne kraje.

Se stara mati je rada poslušala te deklamacije.

„Inu, čisto pobožno je človeku, ko ju posluša. Razumem in ne razumem, kar govori, a ravno to je lepo! — No, da, zdaj, ko še ni drugih gostov, se še lahko zabavamo, potem bo pa drugega dela.“

Božena je postajala živahnejša in veselejša. Od dneva do dneva so se ji polnila in rdečila lica, kar očitno se je vračalo zdravje v mlado telo. Brat njen pa, Jan, je vedno bolj hiral in njegov lepi obraz je postajal vsak dan bolj prozoren. Ob večerih je mož pokašljeval in hodil kmalu spat. Vedno redkeje je ostajal s sestro in z drugimi na verandi.

„Le bodi vesela in smej se, dokler moreš,“ je govoril sestri z neko posebno zrelo dobroto, kakor da je mnogo, mnogo starejši od nje in modrejši.

In čudno. Zdaj je Božena za svoje deklamacije izbirala bolj življenjske odlomke. Govorila je o strastni ljubezni in strastni mržnji, o težkih borbah duše in o trdem kljubovanju. Malka ni ljubila tihe, vzvišene resignacije in kakor da se je Božena ravnala nehote po njenem okusu.

Postali sta prijateljici.

„Jaz te imam rada in ti bom rekla ti,“ je nekega dne izjavila Malka. „Sam Bog te je poslal v naš kraj, da se v moji duši vse razbistri in dozori. V pogovorih s teboj sem do kraja preiskala svoje srce in spoznala svojo dušo. Res, že prej sem vedela, kakšna sem in da ne spadam v ta kraj s svojo nemirno domišljijo, ampak zdaj bolj trdno in zavestno vem, kam vodijo naša pota.“

„Tvoji me bodo sovražili, ker bodo mislili, da sem te jaz zapeljala, da sem te jaz zmotila z lepimi besedami in da zaradi mojega pripovedovanja odideš iz varnega zavešja,“ se je bala Božena.

„Naj mislijo! Ko odidem, jim bom pisala, da si mi branila, kakor je res. Pa naj verjamejo, če hočejo. Če ne, pa ne. Jeseni odidem.“

„Ko bi z bratom mogla vsaj do jeseni ostati tukaj! Pa imava letni angažma v nekem kopališču. Čez tri tedne že odpotujeva. Kako je nama življenje grdo!“ je vzdihnila igralka.

„Ker si lena,“ se je razjezila Malka. „Ker se ti ribja kri pretaka po žilah, a srce ti tako počasi bije kakor stara ura.“

„Krivico mi delaš!“ se je branila igralka. „Jaz bi bila dobra gospodinja in dobra mati in lepo bi skrbela za svoj dom in rada delala za svoje gnezdo, če bi mi ga Bog dal. A gledališčna karijera ni življenje, samo spak je in falzifikat. Komedijanstvo, z eno besedo!“

„Ker svojih vlog ne napolniš s svojo dušo in svojim srcem!“

„Ali je vredno dajati dušo tistim plitkim in praznim vlogam praznih in prisiljenih iger, ki jih bomo igrali v kopališču, da se bogati gostje zabavajo in bolje prebavljajo!“

„Jaz bom iz najneumnejše vloge naredila osebo živega življenja,“ je rekla Malka. „Mene bo vse zanimalo. Samo da se prerijem kvišku. Pojdem na Dunaj ali v kako drugo veliko mesto. Rekla bom doma, da se grem malo izpopolnit v šivanju. To mi bo stara mati dovolila. In res bom šivala, da si bom sama zaslužila kruha, dokler mi ga gledališče ne bo dalo. Najprej pojdem za štatistko k filmu in povsod, kamor se bom mogla vrniti. Da se navadim govorjenja in kretanja.“

„To ni napačno. Tako bi res lahko začela.“

„Da, tako bo, a potem bom že videla!“

„A če boš videla, da tvoj talent ni tako poseben, kakor misliš?“ je vprašala glumica.

„Pa nič! Ostala bom srednja igralka, a moje življenje bo vendar zanimivo.“

„Bog ti daj srečo!“ je rekla igralka. „Dom ti ne uide in če se boš razočarala in utrudila, če se boš izčrpala in omagala, imaš dom, kamor se lahko vrneš!“

„Tega pa ne!“ je odgovorila Malka trdo. „Če pojdem, pojdem za vse čase in domov se ne vrnem več. Morda kdaj na počitnice, če bom zmagała in postala slavna in bogata. Če me pa življenje stre, umrem v tujem svetu. Povsod bi prej iskala milosti in usmiljenja nego pri svojih. Veš, to je stvar ponosa. Ampak tega se ne bojim. Če mi vse spodleti, postanem kje v kakšnem skritem kotu šivilja. Vse hočem, najvišje cilje, največjo zmago, a če me usoda zlomi, predno kaj dosežem, pojdem v bedo in bom sama na tihem umrla ob kruhu in vodi. Taka sem!“

„Želim ti uspeha, želim tako iskreno kakor sebi varnega in tihega zavetja pred borbami življenja,“ je vzdihnila igralka in spreletelo jo je nekaj mrzlega.

„Škoda, škoda bi bilo tega lepega, zdravega bitja, tega ognja, teh upov, teh sanj,“ so ji šle misli po glavi, in strah jo je bilo za to posebno, prisrčno, hitro dobljeno prijateljico iz gorskega kraja.

Dalje prihodnjic

OB RAZODETJU

Vida Tauferjeva

Beli oblaki polzé
po širokem nebu.
Šopek boječih ciklam
zatikaš v svileno pest
in zdaj žari
kakor razčesana luč.
Vidim, da še vedno
begaš za bledim ciljem.
Nocoj, ko priviješ
škrlatno svetiljko
in boš pripravljena,
ti razodenem
skrivnost življenja.

GOSPOD, JAZ NISEM VREDNA ...

Mara Lamutova

„Gospod, jaz nisem vreden,“

— — — — —
pred vermiki duhovnik moli,
in „temveč reci le z besedo,

— — — — —
ponavlja glas soseden.

Gospod, jaz nisem vredna,
ne prosim niti Te besede,
le svojo solnčno misel pošlji —
in rešena bo duša bede!

SREBRNO JEZERO

Janez Rožencvet

Daleč v gorah je bilo med stenami srebrno jezero. Dolga je bila pot do njega in samo od ene strani, kjer je imelo majhen odtok, je bilo dostopno. Tam je bila senca pod drevjem, trata, bel prod in breg ni šel tako strmo v globino kakor pod stenami.

Jezero je bilo zelo od rok in je imelo malo obiskovalcev. A vsi, ki so ga videli, so bili očarani od njegove krasote. V vseh letnih časih je bilo jezero nepopisno lepo.

Poleti je bila srebrna gladina mirna, da je bilo razločno videti, če se je daleč na drugem koncu mušica vode dotaknila; vsaka vejica se je zrcalila v jezeru in preko pečin so se ogledovale v njem zelene planine. — V jeseni so pordele bukve, ki so rastle iz razpok v stenah, in macesni na pečinah so goreli z rumenim plamenom. V vodi so se barve prelivale in ljudem se je zdelo, da se lepota v razkošni obleki pri svitu sveč ogleduje v srebrnem zrcalu. Tudi kadar so jesenske nevihte preko gora valile temne oblake, ni odsevala iz jezera sama črnina. Veter, ki je zašel med pečine, je dvigal drobne valove, temnina se je srebriła in jezero je bilo kakor sočutno žensko oko, ki govori: ne obupuj, viharji prejdejo in za njim posije solnce.

Po zimi je bila zamrzla gladina zelenkasto srebrna, gore naokrog v debelih zametih in po stenah so se lesketale ledene sveče. Jezero je bilo kakor sveži obraz dekleta, odetega v dragocen bel kožuh. — Spomladi so bežali po temnomodrem nebu čez gore sveli oblaki, drevje se je zavijalo v rahlo zelenje in preko sten je lila snežnica v jezero, da se je nemirno iskrilo v solncu in da se je s šumom penil odtok. Človeku se je zdelo, da pretresa tudi jezero sladki trepet prve ljubezni.

Redki obiskovalci so od navdušenja vzklikali. Jezero je čulo njih vzklike in občudovalne besede, veselilo se je svoje lepote in sanjalo srečno v zatišju med stenami.

Živel je pa mladenič, ki mu je bila lepota srebrnega jezera posebno prevzela srce. Neštetokrat ga je obiskal v vseh časih in poznal vse njegove čare kakor nihče drugi, zakaj tvegal je več od vseh.

Povzpel se je preko nevarnih strmih sten, se na vrhu oprijel macesnovih korenin in raz visokih sten zrl v jezero. In videl je, česar z brega ni mogel nikoli videti. Čista voda mu je odprla pogled do dna.

Silna je bila globina jezera. Na dnu so se gromadile velikanske skale, ležalo je vse vprek drevje, ki so ga bili kedaj plazovi zanesli vanj, votline so se temnile tu in tam in vmes so plavale pošastne stoletne ribe. Stene, ki so obdajale jezero, so bile globoko pri dnu izpodjedene.

Mladenič je dejal: „Čudno, stene, ki na videz tako trdno varujejo jezero, bi se prej ali slej zrušile, če bi jih ne držal pokonci pritisk vode!“

In ko je v smrtni nevarnosti priplezal nazaj na breg, se mu je zdela mirna srebrna gladina, ki je čuvala svoje tajnosti in odsevala samo, kar je bilo nad njo in okoli nje, še prelestnejša.

Potem mladeniča dolgo ni bilo k jezeru. Ko je spet prišel, ni prišel sam. Lepa mladenka ga je spremljala in v nahrbtnikih sta prinesla s seboj zložljiv čoln. Sestavila sta ga in odveslala po jezeru. Veslala sta pod strmimi, visokimi stenami, v katerih so bili ponekod zalivi, kamor ni nikoli posijalo solnce. Zimski hlad je dihal iz njih. Našla sta pod stenami police, kjer je bilo med rožami in zelenjem prostora za dva, in odkrila sta nebroj novih čarov, ki so mladeniča navdušili.

Ko sta se vračala, je dejal:

„Kakor srebrno jezero si, čistost in mir je tvoja lepota, ki čuva svoje tajnosti in odseva svet okoli sebe.“

Mladenka je molčala.

„In kakor sem srebrno jezero težko našel daleč med gorami, tako sem tebe težko našel med ljudmi. A zdaj, ko sem te našel, te hočem čuvati, kakor čuvajo te stene jezera, da ga ne kalijo hudourniki in ne vznemirjajo viharji.“

Mladenka je molčala. Prišla sta nazaj, izstopila, mladenič je pospravljaj čoln in nadaljeval:

„Odkril sem tajno jezera, ki jo malokdo ve. Povzpел sem se bil vrh onih sten in od tam videl jezeru do dna. Silna je globina, pošastne grozote dna zakriva srebrna gladina in pritisk vode drži pokonci te mogočne stene, ki so pri dnu nevarno izpodjedene. Taka sila je tudi v tebi, dasi je morda ne slutiš, in zaradi nje si mi še dražja kakor zaradi lepote!“

Mladenka je molčala.

„Kaj ti je, zakaj molčiš?“ jo je vprašal.

„Molčala sem, ker sem spoznala, da me ne razumeš. In nikoli me ne boš razumel! Nisem to neznatno jezero in ne maram tvoje ljubezni, ki bi me vklepala kakor te stene. Jaz sem morje, široko morje! Želim, da bi me viharji razburjali do dna, da bi besnela in lomila skale!“

Mladenič se je ozrl na srebrno jezero, ki je bilo zanj izgubljeno, in s strnim srcem odšel za mladenko.

Jezero je pa čulo njene besede in se vznemirilo. „Res, ali je vreden mene ta mir v samoti? Ne, sile, ki jih čutim v sebi, čakajo sproščenja. Različni se hočem brezmejno in občutiti vso slast veličine!“

Jezero je dočakalo, kar je želelo.

Zganile so se v zemlji sile, gore so se razmaknile in jezero je dobilo globok odtok. Z grmenjem je bruhnila voda iz njega po grapi, lomila skale in odnašala drevje. „Prostost, prostost!“ je vriskala peneča se voda, drla naprej in se kalila z odplavljenimi prstjo. Pridrla je voda v dolino, kjer so bile rodovitne njive. Uničila je polje, izpodjedla ljudem hiše in odnašala njih imetje, dokler si ni z naplavinami sama zajezila poti naprej in se razlila po dolini. In ko je odtekla iz jezera vsa voda, so se posule omajane stene.

Ljudje, ki so potem iskali srebrno jezero, so našli v gorah skalnato groblje in daleč v dolini so uzrli blatno močvirje.

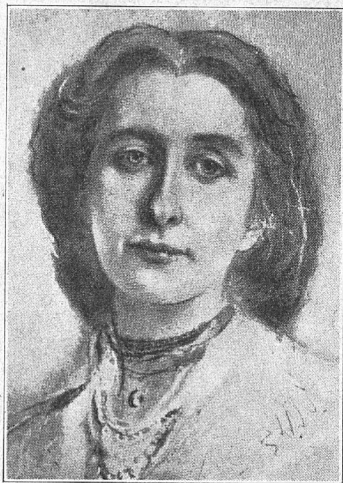
ŽENE VELIKIH MOŽ (DVA JUBILEJA)

Angela Vodetova

Tekom enega meseca — 13. februarja in 14. marca — praznujemo letos dva spominska dneva znamenitih mož, katerih življenjsko delo, vsako v svojem smislu in pravcu velepomembno za človeštvo, je uspevalo in dozorelo ob vdanem, ljubezni polnem razumevanju in požrtvovalnosti njunih življenjskih tovarišic.

Dne 13. februarja je poteklo 50 let, kar je umrl sloveči nemški skladatelj Richard Wagner. Te obletnice se ne spominja samo nemški narod, temveč ves kulturni svet, zakaj resnično genijalno delo sega preko meja domovine in narodnosti. To moremo reči prav o Wagnerju, čigar delo je postalo last vsega sveta, dasi je v svojih grandioznih opernih skladbah dal izraza germanskemu stremljenju po razmahu in slavi. Toda prav te skladbe spadajo med najboljša dela, ki jih premore svetovna glasbena literatura.

V življenju Richarda Wagnerja so igrale zelo važno vlogo ženske. Niso vodile samo njegove človeške usode, temveč so odločilno vplivale tudi na njegovo umetniško ustvarjanje. V vseh njegovih kreacijah ženskih tipov se zrcali kos njegovega resničnega doživetja. Venera v „Tannhäuserju“, Isolda v „Tristanu“ in druge — vse so odsev resničnih ženskih pojav v Wagnerjevem življenju, ki so oplajale njegovo bogato fantazijo. Ves zanos svojega čustva pa je prenesel na svojo prvo ženo Mino Planer. Kljub temu ta zakon ni bil srečen, kajti ona ni mogla slediti visokemu poletu svojega moža, katerega je ovirala v njegovem razmahu s svojim malo-meščanskim pojmovanjem življenja, z nizkotnim sumničenjem in ljubosumnostjo. Skupno življenje je radi tega postalo nevzdržno, zato sta se zakonca razšla.

Največjega pomena za Wagnerjevo umetniško ustvarjanje pa je bila njegova zveza s Cosimo, hčerko genijalnega skladatelja Liszta. Cosima je bila velika žena, o kakršni je sanjal in po kateri je hrepenel Wagnerjev veliki duh, po kateri je stremelo njegovo močno čustvo. Kako je Cosima razumela delo svojega moža, priča dejstvo, da je po njegovi smrti ona vodila Wagnerjevo gledališče v Beyreuthu, ki je bilo središče nemške glasbe in so bile

posebne slavnostne igre z Wagnerjevimi deli svetovna znamenitost.

Kaj je bila Cosima za Wagnerja, nam najbolje povedo njegove lastne besede: „Ž njo (Cosimo) mi je uspelo ono, česar bi brez nje nikoli ne zmožel.“

Dne 14. marca bo preteklo petdeset let, kar je umrl Karl Marx. V čem obstoja važnost Marxovega dela za človeštvo?

Karl Marx je znanstveno raziskal in utemeljil zakone, po katerih se razvija sodobno kapitalistično gospodarstvo. Njegovo dognanje temelji na spoznanju, da se vse svetovno dogajanje izpreminja, torej tudi obstoječe stanje ni neizpremenljivo. Vsak gospodarski red nosi v sebi kal propadanja in pripravlja tla novemu gospodarskemu sistemu in njegovim nosilcem. Zato pomenja ta nauk za vse one, ki so po sedanjem kapitalističnem sistemu izkoriščani, tudi vero v boljšo bodočnost.

Marxov nauk pa gotovo ni prijal onim, ki so živeli v takih razmerah, da si niso želeli spremembe. Zato so ga preganjali: preživel je velik del svojega življenja v emigraciji, največ v Londonu. Povsod mu je sledila njegova žena Jeny Westfalska (Jenny von Westphalen). Bila je po rodu plemkinja in najlepša ženska v svojem rodnem kraju. Dasi je zrasla v blagostanju, je znala vendar prenašati trpljenje in pomanjkanje z občudovanja vrednim junaštvom. Tudi Marx je svojega največjega dela „Kapitala“ nikdar ne bil dovršil v takem obsegu, ko bi mu njegova žena ne bila stala ob strani s polnim razumevanjem. Žrtvovala je vse svoje premoženje za njegovo idejo. Poslednji ostanki imetja so šli za časopis, glasnik Marxovih idej, ki je izhajal v Kölnu. Od tu pa je bil Marx preganjan in njegova žena je zastavila vse, kar je imela, da je omogočila vsej družini potovanje, beg, v Pariz. A komaj so se nastanili v Parizu, so jim oblasti prepovedale nadaljnje bivanje v Franciji. Brez sredstev so morali bežati v London, kjer je Marxova žena kmalu porodila četrto dete. Neprestana razburjenja med nosečnostjo so škodovala otrokovemu in materinemu zdravju. Kmalu po rojstvu se je pri otroku pojavila še božjast, tako da je stalno visel med življenjem in smrtjo. Skrb za otrokovo zdravje so vedno spremljale materialne skrbi. Ko je nekoč gospodinja, kjer so stanovali, v nasprotju s pogodbo zahtevala takojšnje plačilo celotne najemnine, a je Marxova žena ni mogla takoj plačati, sta vstopila dva cenilca, zaplenila vso obleko, perilo, postelje, celo zibelko njenega otroka in igračke njenih deklic. Grozili so, da bodo v dveh urah odpeljali vse, če takoj ne plačajo. Drugi dan so morali v dežju in mrazu iz hiše, a so radi številnih otrok le s težavo dobili stanovanje. Prodali so vse, da so plačali dolg, le najpotrebnejše jim je rešil po-žrtvovalni prijatelj. Vendar Marxova žena ni izgubila poguma. V pismu, kjer opisuje te dogodke, pravi: „Ne mislite, da so me te malenkosti upognile, predobro vem, da naša borba ni osamljena, in štejem se med izbrane srečnike, ker mi stoji ob strani moj mož, opora mojega življenja.“

Marx ni nikdar kazal svojih čustev. A ko mu je umrla žena, je pisal svojemu prijatelju: „Ti veš, da je malo ljudi, ki bi imeli napram zunanjemu patosu večji odpor; toda bila bi laž, ko bi tajil, da so vse moje misli zavzete od spomina na mojo ženo, ki je bila najboljši del mojega življenja.“ Pol-drugo leto po njeni smrti je umrl tudi on.

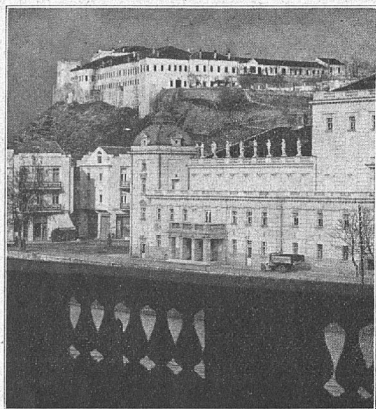
PISMA S POTA

Anka Nikoličeva

Skoplje, v oktobru, pred „kafano“,
v ulici Kralja Petra.

Čeprav imam strašno slabo vest, ker Vam nič ne pišem, me vendar ne zdrži doma, tem manj, ker so dnevi mojega potovanja prešleti. In toliko je bilo, kar sem Vam hotela napisati, vsak dan, vsako uro, verjemite, sem mislila zastaviti pero —

In tudi zdaj ne vem, ali boste izvedeli od mene kaj prida. Tu sedim in dobro mi je. Lep, topel večer se dela nad Skopljem. Vse mizice okoli mene so polne bežnih gostov. Popiješ črno kavo, posreblješ sladoleđ ali pa zoblješ kandirano sadje. V kafani, napol slaščičarni, kjer gostujem, imajo to stvar posebno odlično, in žal mi je, da ne morem priložiti temu pismu

Skoplje z Narodnim gledališčem

par sočnosladkih smokev, prozornih hrušk, če ne tistih drobnih zelenih pomaranč, ki imajo sladek in grenak okus obenem in diše kakor curacao. Gospodar, ki streže sam in vidi, kako mi gredo v slast, pravi, da kandira sadje na francoski način in da se je izučil v Atenah. Nu, seveda. Atene in Solun, to ni tukaj nič posebnega, to je nekam blizu, povsem dosegljivo, in še jaz, severnjačka, čutim, ko sedim med to južnjaško množico, kako smo se vsi skupaj pomaknili nekako proti jugu.

Ulica je polna, tako polna šetajočih se ljudi, da misliš prvi trenotek na nesrečo ali spređod. Pa ni nič. Čisto običajna večerna promenada. Zdi se, da se ob tej uri preseli vse Skoplje v ulico Kralja Petra, ki nekako veže obe

najbolj prometni skópski točki: most črez Vardar in kolodvor. Največ je menda dijaštva vseh vrst, vštevši obiskovalce obilnih večernih tečajev različnih prosvetnih društev. Tudi ta mladina zoblje. Kdor stiska samo dinar v žepu, ta si privoščí škrnicelj „lebleblije“, ki jo dobiš na branjevških stojnicah „slane“ in „sladke“. So to neke vrste lešniki, le bolj drobni, beli, moknatega ne baš izrazitega okusa. Zato jim oni, ki imajo več cvenka, radi dodajo isto količino suhega grozdja, rozin, in ta mešanica je za mlade zobače baje neprekosljiva.

V šetajoči množici vidiš vse sloje, vse plasti, vsa verstva pestrega skopskega prebivalstva. Čudno se mi zdi, da le redko opaziš s feredžo zakrito muslimanko, mnogo bolj redko kakor v Sarajevem. Glej, tam je gospa Žana V., visoka, mlada, elegantna, v veselem društvu — in skoro se mi neverjetno zdi, da bi bila res ona, ki nam je zjutraj s tako žarečo vnmemo razkazovala „svoj“ dečji dom, kjer vzdržujejo dobrodelne gospe skoro zgolj iz lastnih prispevkov 12 posteljic za dojenčke in so dale dotedaj 800 porodnicam popolno higijensko opremo za novorojenčka ter po 100 dinarjev na roko. Poleg strokovne nege vrše gospe same dežurno službo ter iščejo in najdejo stik z narodom. Sama sem videla, kako je prinesla v dom „Srpska Majka“

priprosta žena hleb domačega kruha v dar, da ga dajo onim, ki so ga bolj potrebne. Morda se nasmehne ta ali ona nad to primitivno „organizacijo“ — a mene je baš ta gesta globoko ganila. Žene, tudi iz okolice, pa one, ki vozijo na „piac“, prinašajo sadje, jajca, sir — Nič se ne govori, nič se ne zapisuje, daje se od srca in jemlje se hvaležno, darovalka posesti malo pri dežurni dami, malo pokramlja (saj veste, da narod tu vsakega tika) in morda postrežejo tu pa tam s skodelico „kafe“.

Ali ni ta način dobrotelnosti svojevrstno kulturne? Seveda predstavlja duševno kulturnost darovalca, posreduvalca in obdarovanca —

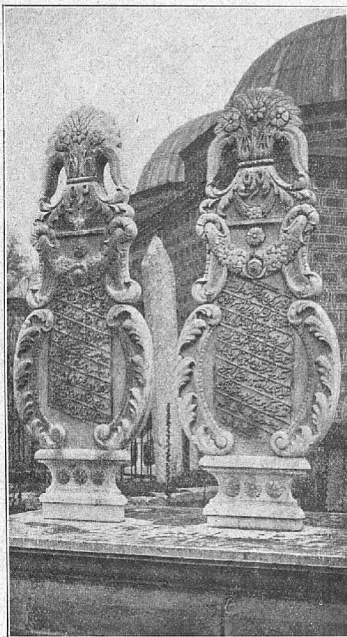
Dežurstvo je, kajpak, precejšnje breme. Ampak v Skoplju, pomislite, ni kavaren, kjer bi gospe lahko igrale vse popoldneve bridge, in v vsem velikem Skoplju je en sam kinematograf, ki ima vsak dan le po eno predstavo.

Ker sem že zajadrila med društva, naj omenim še to in ono. Za srednješolsko mladež, za revne, nadarjene seljaške fantiče skrbi „Društvo kneginje Zorke“, ki si je zastavilo zadačo, sezidati v to svrhu dom. No, ker sredstva za enkrat še ne zadoščajo, so najeli potrebne prostore v priprosti hišici, vse prebelili, najpriprosteje opremili in nastavili v kuhinji glavnega komandanta, dobrodušno, stasito kuharico, ki ji z obraza kar žari vsa ljuhezen do njenih 32 otrok. In danes so jedli jabolčno pito. Organizacija je tudi tukaj najpriprostejša. Odlični dijaki najvišjih razredov nadzorujejo male. Predsednica je praktična, visoko naobražena žena gimnazijskega ravnatelja. Kolumbovo jajce, ne?

Za domačo obrt, za ohranitev lepih starih vezenin in za posredovanje dela in zasluzka na tej bazi skrbi „Žensko društvo Južne Srbije“, pa tudi „Kolo“, ki ima že svoj lastni dom in se vsestransko udejstvuje.

Zanimivo je, da je predsedstvo književne sekcije Umetniškega društva „Jefimija“ v ženskih rokah. Morda v tej deželi spominov in lepih tradicij zato, ker je bila oseba, ki je dala društvu ime, žena — književnica, prva srbska književica kaludžerica (nuna) iz dobe carja Lazarja, ki je napisala epos ali pesem „Pohvala cara Lazarja“.

Za obrtniški naraščaj skrbi „Ženski Pokret“, ki se mi vidi v Skoplju nad vse agilen. Ima nad 400 članic, ki vzdržujejo s pomočjo države, banovine in mesta nekakšno privatno žensko obrtno šolo z rednim poukom, z izpiti in diplomami, kurze za nepismene (ki so vedno prenapolnjenni in ki jih posečajo tudi stare žene vseh veroizpovedi), jezikovne kurze, kurze za knjigovodstvo itd. In vse to v skromnih prostorih neke osnovne šole ob večernih urah.

Nagrobni spomeniki na mohamedanskem pokopališču

Ko govorim o prostorih osnovne šole — ti, moj ljubi Bog! Pri nas bi bili vsi časopisi polni „kulturnega škandala“, če bi kje v kakšni vasi imeli tako osnovno šolo, kakor je ta, ki stoji v srcu glavnega mesta Vardarske banovine. Ne, da ne bi bila čista — saj je vse vedno sveže pobeljeno, a ta apnena belina je ves luksus in vsa higijena. Da, saj zidajo in bodo zidali nove. Ampak v to revno hišo, v tako kakršna je, sili narod, sili deca, silijo starke —.

To ti je kulturno „vaspitanje“ — ne ponosna fronta bleščečih se oken, temveč duh ljubezni in zaupanja, ki veže narod in šolo.

Nova in lepa je gimnazija, vsaj ona, ki sem jo videla jaz, in učiteljšče. Na njem vihra-danes črna zastava, ob vratih je prilepljen mrtvaški list. Ravnatelj, dobrotnik, odličnik? O, ne, samo dijak — ampak najdražji narodni zaklad. Da završim z najvišjo šolo, naj omenim priprostost vseučilišča. Zgradba je še precej obširna in ima celo nekaj malega fasade. A notranjost je tako trezno-priprosta, kakor je trezna znanost. Kar nekam preveč. In skoro bi želela tej mladini vsaj nekoliko toplejših prostorov. Pa kako so ponosni na ta svoj fakultet (v Skoplju je samo filozofska fakulteta), tako ponosni, da je bila to prva stvar, ki sem si jo morala ogledati. Mlada študentka mi je pripovedovala, kako je stala njh trojica pred ljubljansko univerzo in se divila krasoti te „opere“. In ker je morala biti tod nekod tudi univerza, ki je nikakor niso mogle najti, so povprašale pasanta. Tableau! Toliko so se bile nasmejale!

Čudno je sploh, koliko ljudi tu z juga je že obiskalo naše kraje. Zelo so jim povšeči, da. Ampak, ampak na koncu vseh koncev so vendarle najrajši tam, kjer so doma. „Ej, lepo je, da se vidi“, mi je rekel naš domačin, „a ne može se, da se tamo živi.“

Teга pa ne uganete, kje sem bila sedaj, v tej pičli polurici, odkar sem prenehala pisati.

Torej ko sem zapisala zadnjo besedo, si uprla svinčnik v brado in pošiljala oči za stvarmi, ki bi morda še sodile v pismo za domovino, me nekaj prav rahlo potrplja po rami: „Ajd z mnomo u crkvu“. Bila je moja gazdarica. Videla me je z okna, kako sama samcata sedim na bučnem korzu in seveda mi mora biti dolgčas. Pa kje bi se človek lepše razvedril kakor v cerkvi? Zdaj bodo neke litanije. In petje. Vse vrlo lepo. Ajd! Jaz seveda poslušno zaprem knjigo, zataknem svinčnik, no, pa „ajd“. Gospa me povede v katoliško cerkev, ki stoji kar tam črez cesto. Strašno so vljudne te Macedonke. Ker ve, da sem katoliška, pa gre z menoj v mojo cerkev. Toda tudi jaz sem vljudna in pravim, da bi pravzaprav raje spoznala obrede v pravoslavni cerkvi. Ona pa: „Bodi dobra, pa hodi z menoj v to cerkev. Jaz hodim vedno v to cerkev.“ Zastrmim. Morda je arnautska katoličanka? Saj je doma nekod od Debra. Plemenita, dobra žena imovite rodbine, a priprostega duha in nepismena, kakor tukaj menda nad 80% žen. Zdaj je že boljše. Zdaj šolana mladina že izdatno tlači predvojni procent. Vseeno. „Ej, kako naj bi bila jaz hodila v šolo? Če bi bila hotela v šolo kot mlada deklica, bi me morala vedno spremljati dva oborožena brata. To ni bilo mogoče.“ Ampak njena hčerka študira filozofijo, jezike, med njimi slovenščino. Strašno nagel, morda prenagel je tukaj časa korak. —

Pa jo končno povprašam: „Ali nisi pravoslavna?“ Seveda je pravoslavna, ampak ta cerkev je tako blizu njihovih hiše. In tako lepo pojo litanije. In — saj je vendar v obeh cerkvah isti krščanski Bog — mi dopoveduje.

Res so lepo peli in cerkev je bila vsa v lučah.

Midve pa sva pobožno klečali med množico.

NARODNO-POLITIČNO DELO NEMŠKEGA ŽENSTVA

Andreja Vera

Nemško ženstvo se po vojni z veliko vneto posveča narodno-političnemu delu. Zenske organizacije imajo posebne odseke, ki se pečajo z vprašanji nemških narodnih manjšin po raznih deželah in z vsemi vprašanji, ki se tičejo uspešnega kulturnega, gospodarskega in političnega razvoja nemškega naroda. V državnem zboru poročajo o narodnih manjšinah večinoma ženske poslanke, na raznih svetovnih in mednarodnih kongresih, tudi v Ženevi, je Nemčija zastopana po svojih najboljših ženah; v nemških ženskih revijah vedno naletimo na članke in razprave narodno-politične vsebine, na poročila o Koroški, Vojvodini, Sedmograški, Tirolski, Sudetskih deželah itd. Hitlerjev narodni socializem je zajel ogromne množice tudi med žentvom in ima med njim navdušene in daleč vidne zastopnice. Da so nemške žene — brez razlik vere — za časa vojne še mnogo bolj nego po drugih državah podpirale tri vogle v zaledju, je tistemu, ki je čital nemške ženske liste, dobro znano. Naj omenim tudi „Hvalnice Nemčiji“, najnovejšo pesniško zbirko znamenite katoliške pisateljice Gertrude de Le Fort.

Povsem naravno je, da se čuti žentvo visoko kulturnega naroda, ki si je že pred desetletji priborilo dostop do višje izobrazbe, eno z narodno celoto, soodgovorno za njeno bodočnost, željno, da doprinese zanjo kar največ. In ne samo naravno je tako ravnanje, marveč je to celo višja, pravna dolžnost žentva vsakega naroda. Če bi to zabeležili o nemškem žentvu v slovenskem žentvskem listu, bi mogli storiti to samo z namenom, da naše žentvo opozorimo na posnemanja vredni zgled. To pa danes ni moj namen, marveč me je do teh vrstic nagnila želja, da ravno Slovenke zavrnemo novo velenemško misel, ki se je začela širiti tudi iz vrst katoliškega nemškega žentva.

Kakor znano, je med nemškimi katoličani močna struja, ki se vnema za obnovo srednjeveškega Rimskega cesarstva z nemškim narodom na čelu, za ustanovitev „božjega kraljestva“ na zemlji, v katerem bi si delila duhovno in svetno oblast samo dva: rimski papež in pa nemški „Kaiser“. To misel so na posebno slovesen, skoroda religiozen način proglasili na nedavnem zborovanju odseka za narodno delo Katoliške nemške ženske zveze, ki se je vršilo v Regensburgu. Glavni govor je imel dunajski profesor Hans Eibl, ki je dokazoval, kako je nemški narod od Boga izvoljen, da ustanovi na zemlji božje kraljestvo v obliki novega rimskega cesarstva in da se tej nalogi nikakor ne more izogniti, ker je to njegovo poslanstvo, njegova usoda. Ta misel mora prežeti mladi nemški rod, njegova zaobljuba mora biti: „Ko bo nemški narod 1961. leta praznoval tisočletnico „svetega rimskega cesarstva nemškega naroda“, mora biti bajuvarsko pleme, po zvezi nemške države z Avstrijo, zopet nemška Ostmarka, nemška država pa trdnjava in središče novega zapada.“

Nemški narod ima gotovo velike, edinstvene osobine in mu je močna previdnost nedvomno namenila važne naloge v družbi narodov, v svetovni zgodovini. Prav gotovo pa med temi nalogami ne more biti te, da bi politično združil svet pod jeklenim žezlom svojih Kaiserjev. Vsaj Slovani moramo vsako misel političnega podložništva nemškim cesarjem najodločneje odklanjati. Narod, ki je že ob svojem nastopu v Evropi z ognjem in mečem, z zvižajo in zlorabo krščanske vere iztrebil prvotno, visoko kulturno prebivalstvo, kakor n. pr. polabske Slovane; narod, ki se je tudi še v najnovejšem času posluževal tako brutalnih in človeško dostojanstvo ponižujočih raznarodovalnih sredstev nasproti manjšinam, kakor so to delali Nemci nasproti Poljakom v Poznanju ter nasproti Slovencem na Koroškem in Štajerskem, narod, ki je s slepo objestnostjo zanetil svetovni vojni požar in kakor nekoč divje horde

udrl v nevtralnno državo — tak narod si pač ne more lastiti kakega mirovnega poslanstva in vodilne vloge v družini narodov. Zlasti mi Slovani in posebej Slovenci moramo vsako misel na nemško svetovladje najodločneje odkloniti.

Le čudno je, da nemško katoliško ženstvo, ki je dalo po vojni toliko dokazov in izjav za mirovno misel, s tolikim navdušenjem sprejema novo zamisel vsenemškega imperializma, najsi tudi nosi obstret „božjega kraljestva na zemlji“. Gotovo je edini smiselni cilj vsake zunanje politike združitve vseh narodov v prijateljski zvezi, sporazumni, neprisiljeni enoti, toda ta enota mora nositi mednarodno obeležje in jamčiti za enakopravnost vseh delov. Nikdar pa ne bodo hoteli kulturni narodi služiti kot podnožje slavohlepnosti in gospodarstvaželjnosti kateregakoli posameznega naroda, najmanj pa nemškega. Kdor hoče kaj takega, mora hoteti večne upore, vojno do uničenja.

Da je treba vsakemu narodu velikih idej, visokih ciljev, ki naj ga vodijo in dvigajo na njegovi zgodovinski poti, dvakrat treba narodu, ki je pravkar doživel tako strahoviti polom svojih zavojevalnih načrtov in podvigov kakor nemški, je nesporna resnica. Toda opijanjeni danes kak narod, živeč sredi samih visoko kulturnih narodov, z imperialističnimi cilji in nekimi mističnim izvoljenstvom, ki se pa nanaša na zelo vidno svetovno oblast, je gotovo blodno in neopravičljivo. Najmanj pa bi smelo tako zavzamej sprejemati katoliško ženstvo, ki bi mu morala biti predvsem blizu misel božjega otroštva, v katerem je vsako poganjanje za vodilno, prednostno mesto in nadvlado v popolni opreki.

O priliki istega zborovanja je govoril prof. Eibl še enkrat, in to za Rundfunk: o ženah, ki domujejo v bavarskem panteonu — Walhalli. Med njimi je tudi cesarica Marija Terezija in o njej je rekel govornik, naj bo avstrijskemu ženstvu v zglede posebno tudi v tem, kako je svoje v tujini poročene otroke opominjala na dolžnost, da se vedno čutijo in kažejo Nemce. Zares, to je bilo vredno velike vladarice. Toda ali tako ravnanje ni enako častno, pa obenem enako obvezno tudi za vsako priprosto mater v s a k e g a naroda? In če je tako — ali ni zločin, če se materam — n. pr. slovenskim materam na Koroskem onemogočuje narodna vzgoja dece celo na lastni zemlji, če se v šoli in vsem javnem življenju navaja deca, da zaničuje svoje narodno pokolenje, svojo nemško mater? Ali ne bi morale ravno ženstvo začeti z iskrenim izvajanjem pravičnosti nasproti narodnim manjšinam, nehati z razlikovanjem med „mojo“ in tujo narodno manjšino? Kdo drugi naj razume bol tuje matere, krivico tuje dece, ako ne žene?

DETE, ŽENA IN MOŽ V BODOČNOSTI

Marija Golova

V decembrskem zvezku „Ženskega sveta“ objavljena kritika Marje Boršnikove, ki se tiče dr. Sušnikove knjige „Akademski poklici“, mi je s svojimi zadnjimi odstavki (kakšna bo nova oblika zakona) izzvala misel, ki jo bom skušala oblikovati v kratkih besedah. Avtorica polaga vse upanje v preuredbo dečjih domov, otroških zavetišč, igrišč, vzgojevalnic itd. Po mojem mnenju pa leži glavni pogoj za uspešnost moderno zasnovanega zakona in družinske sreče v današnjih okolnostih v nečem drugem.

Ne govorim pri tem o odstotkih onih žena, ki dobivajo otroke bodisi iz nevednosti, bodisi brez pomisleka, ker to pač prinese s seboj zakon ali ker to želi mož, da se ohrani potomstvo, itd. Govoriti hočem o ženi-materi, ki si zavedno želi otroka, ki si želi izpopolnjevati se in rasti z njim, sodelovati v njegovem telesnem in duševnem razvoju, skratka, ki hoče otroka sama radi sebe. Bo to isti tip ženske, (da se držim avtorjeve kategorizacije izobražujoče se ženske), ki študira radi sebe same.

Če govorimo torej o enakopravnosti žene z možem, mislim, da moramo storiti še en korak naprej in ne smemo zahtevati, da bo žena popolnoma prosta skrbi, vzgoje otrok ter gospodinjstva in se bo lahko kot moški ves dan posvečala svojemu poklicu, temveč moramo najti drugo, popolnejšo rešitev. Marsikatera prava žena, ki združuje v sebi željo po poklicu in po aktivnem materinstvu, se bo branila oddati svoje otroke v vzgojevališča, dežje domove i. t. d., in ji ne bo zadostovalo, da bi jih sprejemala le ob določenih urah ter uživala ob učinkih, ki jih bo dosegala tudi v najboljših primerih premalo individualna vzgoja javnih zavodov. Najbrže bi težko dobili mater, pri kateri bi v teh neidealnih časih nacionalna, patriotična ali občedoloveška čustva nadvladovala materinska, ki jih je narava tako globoko zasadila v žensko, da jih ne more iztrebiti še tako racionalizirana doba. Bodoča žena bo hotela uživati otroka predvsem sama, ne glede na svojo lastno ali kako tujo korist. Rešitev, ki se mi zdi torej popolnejša od predlagane, bi bila sledeča:

Delo bi bilo treba racionalizirati tako, da bi bil vsakdo zaposlen v poklicu; ker bi pa bilo število delovnih moči s tem neprimerno zvišano, naj bi na vsako osebo odpadla le polovica delovnih ur in seveda temu delovnemu času primerna plača. S tem idealnim stanjem bi bilo doseženo, da bi preostalo očetu kakor tudi materi vkljub temu, da bi oba izvrševala poklic, več časa za vzgojo otrok pa tudi za oddih. Da bo pa novi mož pojmoval svoje vzgojne dolžnosti tako kakor nova žena, bi morala biti vsa vzgoja moških drugače usmerjena. Matere bi morale že sinove vzgajati v tem pravcu, prav tako pa tudi žene može. Šele takrat, ko tudi od moža zahtevamo potrebni delež pri vzgoji, lahko govorimo o upravičeni enakopravnosti obeh spolov, ne pa, če se trudimo, da še materi odvzamemo to nalogo, samo da, jo izenačimo z možem.

Seveda je taka rešitev še zelo daleč, morda prav tako daleč kakor tisti vzgojevalni zavodi, o katerih govori M. Boršnikova.

TO IN ONO IZ ZGODOVINE KRUHA

Albin Zalaznik

Zgodovina pravi, da je človeštvo prehodilo lep kos poti, preden mu je kruh postal vsakdanja hrana. Učeni možje, ki so se s tem vprašanjem bavili, domnevajo, da so ljudje v pradavnini, to je dolgo pred zarjo prave zgodovinske dobe, zobali zrna, ki so jim jih dajale prvotne žitarice. Nobena človeška roka ni sadila teh žitaric. Rasle so, kjer so same hotele, zorele so, kakor so same mogle. Kasneje se je človek navadil saditi žito na pripravnih krajih, a hranil se je še vedno na isti živalski način. Za žvečenje je kajpa bilo treba dobrih zob in obilo časa. No, pračlovek ni pogrešal niti enega niti drugega. Kasneje je spoznal, da bi zobem olajšal delo, če bi zrna pražil. Precejšen korak je storil, ko je žitna zrna natresel v izvotleni kamen in jih tam z drugim kamnom zdrobil. Če je prišlo zraven malo vode, je nastal neke vrste močnik, ki se je na solncu ali ognju strdil. V tej obliki se je dala snov dalje časa hraniti, ne da bi se pokvarila. Opresni kruh, ki ga še dandanes uživajo židje ob svojih pglavitnih praznikih, ni v bistvu nič drugega nego ona pražena močnata zmes, ki si jo je pripravljval primitivni človek davnine.

Morda je naključje kdaj hotelo, da je ostalo testo neposušeno, pa se je začelo kvasiti. Tako „pokvarjeno“ testo so ljudje spčetka gotovo zavrgli. Našla pa se je končno bistra glava, ki si je mislila: kaj, če bi poskusili z vročino? Saj napravi ogenj tudi druge jedi užitnejše. Poskus se je obnesel: kvašeno

testo se je med peko pretvorilo v rahlo prebavno snov — prvi kruh je zagledal beli dan. Kdaj in kje se je to zgodilo, pa ne moremo reči.

Toliko je res, da so znali stari Egipčani in Babilonci že peči pravi kruh. Pri njih so se te umetnosti učili Feničani, ki so bili sploh mojstri v posnemanju tujih kulturnih pridobitev. Ti Angleži starega veka so bili na morju skoroda bolj doma nego na kopnem. Lahko si predstavljamo, kako jim je bilo s to novotarijo v prehrani ustrezno. Drug živež se jim je na ladjah kaj rad kvaril. Posušenemu kruhu ali prepečencu pa še tako dolga morska vožnja ni mogla jemati niti okusa niti redilnosti. Polagoma so se po Feničanih seznanili s kruhom razni narodi ob Sredozemskem morju. Zlasti o Grkih vemo, da so se znali okoristiti z marsikatero kulturno dobrino, ki so jo opazili pri feničanskih mornarjih in trgovcih.

Rimljani so pekli izpočetka kruh, ki je bilo v njem prav toliko moke kakor napol zmletih zrn. Če bi si dandanes upal kak pek prodajati takle kruh, bi mu kot škodljivcu ljudskega zdravja pekarno zaprli. Stari Rimljani pa niso bili razvajeni. Zrnat kruh so ne samo brez prebavnih težav prenesli, ampak so se ob tej hrani izborno redili. Toda iz Rima ni bilo daleč do Grkov, ki jih je v južni Italiji kar mrgolelo. Po so iz grške kulture zajemali Rimljani s tem večjo vnemo, čim mogočnejše se jim je širila država. In tako je bila ob Tiberi kmalu tudi peka kruha na stopnji popolnosti. Tako so se razvezili Rimljani, da so potem jedli samo še pšenični kruh. Za sužnje je bil seveda dober ječmenjak. Oni starinski kruh, ki je bil tako raskav in neprebaven, pa ni docela izginil. Pekli so ga bogovom, a ne morda iz skoposti, pač pa iz nekega svetega strahu. Menili so namreč, da bogovi nočejo ničesar slišati o napredku in da jim je zato kruh staročastite peke najbolj všeč. O rženem kruhu ne čujemo pri starih Rimljanih ničesar. Zdi se, da se je ta kruh pojavil šele za preseljevanja narodov. To je bil kruh Germanov. Ostal je pri Nemcih in Skandinavcih do današnjega dne zelo v čišlih.

V srednjem veku, pa tudi v kasnejših stoletjih je dostikrat bodisi v tej ali oni deželi zmanjkalo moke in kruha. Krive so bile vojne, povodnji, ujme. Precej gre pa tudi na rovaš človeške častihlepnosti. Ziveli so že takrat špekulanti, ki so znali umetno povzročiti pomanjkanje. Potem so iz skritih zalog prodajali blago za tem višje cene. Taki oderuški poskusi so se premmogokrat posrečili. Uspeli so pa lahko radi tega, ker je v tistih časih promet neverjetno šepal. Ceste so bile zanič, povsod so stale mitnice, marsikje so prežali roparji. Ropali so celo taki, ki so bili doma na gradovih. Trajalo je tedne ali mesece, da je dospelo iz žitorodnih pokrajin nekaj voz. Dostikrat se je trgovec, ko je videl cene v izstradani deželi, premislil — pripeljano žito je izginilo. O socialni uvidevnosti srednjeveške države pa je najbolj molčati. Samo mestne oblasti so se nekoliko ukvarjale s problemom ljudske prehrane. Tako je leta 1539. Ljubljana uredila občinsko kaščo, da odpomore draginji. Kljub temu so prišle 30 let kasneje nad mesto bridke ure. Pritiskala je neznosna draginja na vsem Kranjskem. Tako hudo je bilo, da so ljudje govorili o „črnem letu“. Pa že 1580. je prišla draginja zopet v goste ter se prevrgla nazadnje v pravcato lakoto. Da bi bila mera polna, se ji je pridružila še kuga. Čez 5 let so ljudje močno stradali. O vsem tem se čita pri Valvalzorju.

Včasih je obupano ljudstvo privrelo na ulice in trge. Ob glasnem vpitju je zahtevalo od mestnih očetov, naj poskrbijo, da bo dovolj kruha. Dajalo je nejevolji duška tudi s tem, da je razbilo kakemu peku prodajalno. Mestna oblast je tu in tam prijela trgovca ali peka, ker je žito skrival ali pa ker je za drag denar prodajal kruh, ki je bilo v njem vse mogoče, samo ne dosti moke. Čuje se, da so mešali med moko zdrobljeno lubje, želod in zlasti zmlete lišaje, ki so se potem zelo napili vode. Take ločnice so za nekaj ur postavili na sramotni oder. Tudi so jih vtaknili v leseno kletko, kletko pa

so spustili v reko, ki je tekla skozi mesto. V največjo zabavo zbranega ljudstva se je moral grešnik za pokoro kopati v hladni vodi: lahko se je štel za srečnega, če se ni zadušil. Take zabave pa lačni množici niso dosti koristile, kajti želodci so ostali prazni. Kdor pa se je čutil krivega, je svoje zaklade še skrbneje skrival. Šele od nove letine je bilo pričakovati olajšanja.

V 30 letni vojni so slovenske dežele hudo trpele. Ni jih sicer obiskala vojna vihra, zato pa so jih gnjavile vse nadloge, ki so sodile v spremstvo vojne: davki, kmetijski upori, kuga, draginja in lakota. Valvalzor piše, da je Ljubljana za 30 letne vojne dvakrat zabredla v bridke kraljeve težave. Pa so se meščani za silo lahko tolažili s tem, da so v mislih hodili k svetopisemskim Egipčanom. Tem se je svojčas godilo še huje, ker so morali kar sedemkrat zaporedoma prenašati gorje slabe letine. Koliko krajši je bil post Ljubljčanov! Z mestom vred je stradala vsa dežela. Več tisoč ljudi je na Kranjskem umrlo za pomanjkanjem. Mnogo pa se jih je izselilo na Ogrsko in drugam.

Ponekod so se povzpele mestne oblasti do odločnih ukrepov. V začetku vlade Marije Terezije, ko je divjala avstrijska nasledstvena vojna, se je v Pragi zgodilo, da je žito in vse, kar je bilo z njim v zvezi, izginilo s trga. Le za težke denarje ga je še bilo mogoče na skrivaj dobiti. Tedaj je magistrat trgovcem in pekom „dovolil, da spravijo tudi ob drugih nego semanjih dneih moko in žito na trg.“ Če bi pa pomanjkanje kljub temu ne hotelo pojenjati, jim je oblast zapretila, da jih bo dela v železje ali zaprla v prisilno delavnico, pa še meščanske pravice jim bo odvzela. Žal pozablja poročilo omeniti, kakšen je bil uspeh teh ukrepov.

Velika francoska revolucija, ki je izbruhnila l. 1789, poteka iz prav mnogobrojnih vzrokov. Eden neposrednih, ki ni malo vplival, da se je dalo razdraženo ljudstvo gnati do brezobzirnih dejanj, je bila silna draginja kruha, ki se je kak teden stopnjevala do popolnega pomanjkanja. Ko je kraljica Marija Antoinette slišala o hudi stiski, se je začudila: „Kaj, ljudje nimajo kruha? Mili Bog, zakaj pa ne jedo peciva?“ Ni treba, da je te besede res govorila. V Parizu ni bila baš priljubljena in tako je razumljivo, da so ljudje, karkoli so o kraljici slišali neugodnega, brez pomisleka verjeli.

Ob koncu se še bežno ozrimo v leto 1817! To je bilo leto lakote v velikem delu Evrope. Slovenske dežele so bile med najhuje prizadetimi. Izza l. 1813., ko se je končala Napoleonova Ilirija, so se vrstile neugodne letine; izredno pičli pridelek l. 1816. pa je ljudem kašče popolnoma izpraznil, da se je nad mnogimi kraji zgrnila najbolj črna beda. Ljudje so se v obupu hranili z vsem, kar je le hotelo dol po goltancu, s storžin in olupki, z zmletim lubjem, z zelišči in koreninami. Po številu zemljanov, ki so umrli za lakoto, ne vprašuj! O Ljubljani čujemo, da so imeli trgovci v skladiščih kolikor toliko žita, a kaj, ko pa kaj ljudje kupovati niso mogli. Malo prej so so namreč končale 20letne Napoleonove vojne in narod je bil obubožan. To je bilo pozneje pripovedovanja o strahotah onega črnega leta! Najmlajši rod pa je vse te stvari poslušal bolj z zanimanjem nego z občutki strahu. Poslušal je s prepričanjem, da v dobi železnic in parnikov lahko v najkrajšem času prepeljemo poljubne množine žita z ene zemeljske polute na drugo. Toda svetovna vojna je pravnuke poučila, da kljub moderni tehniki niso popolnoma varni pred jezdecimi apokalipse.

KNJIŽEVNOST IN UMETNOST

PREDAVANJE O KAROLINI SVETLI. V ciklu predavanj o slovanski ženi je priredilo Splošno žensko društvo dne 30. jan. v beli dvorani Uniona III. predavanje; gospa Karla Rogljeva, rojena Čehinja, ki živi kot soproga uradnika Jadranske banke v Ljubljani, nas je seznanila s Karo-

lino Svetlo, najpomembnejšo češko pisateljico in prvo boriteljico za ženske pravice. (Gl. Ženski svet, l. 1924., str. 193.)

Karolina Svetla je živila v oni dobi, ko je veljalo za skrajno nedostojno govoriti češčino v boljši družbi. Če pomislimo, da so bili njehi starši pomemčni bogataši, tedaj se ji moramo nehote diviti. Sinila je kot svetel zubel na plan, oznanjajoč v češkem jeziku naravnost strastno in ognjevito probujenje žene. Česar ni zmogla s peresom — spisala je v necelih tridesetih letih nad sto del — je storila z javnimi nastopi, govori in dejanji.

Navdušenje, ki je držalo Svetlo stalno na čelu ženskega in literarnega gibanja, odseva tudi iz vseh njenih del. Značilen primer njenega bojevitiga duha je kletev Jase Kobasilove, vaščanke v romanu „Križ pri potoku“. Gospa predavateljica ga je prečitala v češkem in nato v slovenskem jeziku.

Danes, ko je žena enakopravna možu, se nam zdi borbenost Karoline Svetle pretirana, a vrnimo in poglobimo se v dobo prejšnjega stoletja: vsepovsod pomanjkanje šol in še te obstoječe — nedostopne deklicam, napačna vzgoja doma in v šoli, nesamostojnost žená, podvrženih nemškemu nacionalizmu, skratka: nazadnjaštvo vsepovsod. —

Svetla ni le prva boriteljica za pravice češke žene, ampak tudi najplodovitejša češka pisateljica. V slovenščino so prevedena žalibog le tri njena dela, in sicer: „Kantorčica“, „Poljub“ in „Svoji k svojim“.

Pomen Karoline Svetle je velik. Kot dokaz za njeno neustrašeno javno delovanje je konec govora ob priliki blagoslovitve prapora praškega Sokola, darovanega od čeških dam, dne 1. julija l. 1862. Ko je zabijala zlat žebelj v drog zastave, je končala svoj govor z besedami: „Zahtevamo od vas, da se vselej zavzamete za šibkega, da pred močnim ne trepetate, da se pokorite le plemenitosti, a laži in izdajstvu odločno napoveste borbo. Zahtevamo od vas, da vedno ljubite svojo domovino nad vse, da ne nosite dobrotljivosti le v srcu, ampak tudi v dejanju. Zahtevamo, da cenite čast bolj kakor življenje in da vidite v ženi vedno le svečenico vsega dobrega in lepega.“

Takšno javno nastopanje je razširilo njeno ime v vsem narodu.

Zivahno in simpatično nam je podala ga. predavateljica sliko Karoline Svetle. Z dvema navedenima odlomkoma je označila njeno naravnost ognjevito literarno in narodno delovanje. Mnogo smo se naučile v pičli uri predavanja. Pogrešala sem naš ženski naraščaj, kateremu bi morala biti Karolina Svetla kažipot k razširjanju prosvete. Ta in ona je opravičila svojo odsotnost z dejstvom, da ji žep ne dovoli sestih pogrjnjenih mizi.

Povem, da se jim v bodoče ni treba več bati pogrjnjenih miz, nadaljna predavanja se bodo vršila brez teh. Prepotrebno je, da se seznanimo z našimi velikimi slovanskimi sestrami. Nehote sem blagrovala naše deklice, ki imajo toliko pobude in bodrila vsepovsod. A so napram vsemu hladne. Mislila sem na čas in razmere svojih študij na jugu ter na sestre onkraj meje — in tesno mi je bilo...

M. Lamutova

BOŽIDAR JAKAC, ODMEVI RDEČE ZEMLJE I. PO PISMIH IZ AMERIKE PRIREDIL MIRAN JARC. S slikami opremil Božidar Jakac. Ljubljana 1932. Jugoslovanska knjigarna (Kosmos). 204 str.

Knjiga obsega prvi del Jakčevega potovanja v Ameriko (odhod, voznja v novo zemljo, New York, Cleveland, Chicago, Pittsburg, Nacionalni park [Yellowstone], Seattle, Tacoma, Portland), konča se pred San Franciscom.

Jakac, ta večni gost cest, je tako globoko vkoreninjen v slovenski zemlji, naši tradiciji in našem življenju in se tako neposredno zaveda ogromnega nasprotja med „pojočo slovensko zemljo pa med temi železnimi, mrtvimi nestvori, ki se v njih izživlja groza najvišje civilizacije“, da iz njegove izpovedi

ves čas zveni osnovni ton: naš človek. Skuša biti sicer objektivni in zatrjuje, da je „Amerika mlada, a zelo zanimiva dežela, ki jo moraš kot vsak pojav opazovati brez predsodkov in z ljubečim se vživljanjem“; ob naravnih krasotah njene zemlje (Yellowstone) je ves zamaknjen in živ; Amerikanec, beli gospodar te zemlje, pa mu je z izjemo redkih nadpovprečnežev docela tuj, kot mu je tuj tudi mehanični življenjski tempo, ki ga diktira ta civilizirani „malikovalce gmote“. „Brezmejnost, razvratnost, blazna brzina. Kamorkoli pogledaš: ogromnost, širjava, demonski tempo, obrazov ne ločiš, oblike se pretvarjajo v zvoke, v klice, v piskanje, ropotanje, drdranje, da ogluševaš. Obenem pa čutiš, da ima ta dozdevni kaos silno zakonitost. Vozni red in ura sta gospodarja temu kipenju množic, vozil in stavb“. „Pa najsi je gnoča še tako tesna — sredi tega vrvenja in kipenja doživiš občutek trpke osamelosti. Nič ne pomeniš, nič več nisi človek, številka samo, telo, ki izpolnjuje prostor, pazi se, šli bodo preko tebe, zgrnili se bodo valovi, nihče več ne izve o tebi“. „Sleherna sekunda se mora vzelesiti: v luč, v zvok, v ukaz, v novico, v karkoli, samo, da ne ostane neizčrpana, neplodna. Brez prestanka, venomer, v burni menjavi. In morda se človek ne utegne do konca razkalostiti, niti razveseliti, če pa najde svojo sekundo, tisto čisto svojo, da se nenadoma ustavi, tedaj mora poblazneti ali pa se usmrčiti“.

Ta človek se je, kot trdi Jakac, s silo odtrgal od nature, ki edina daje sok življenju. On ne živi. Umetnost mu je samo sredstvo, „ki naj razglaša ugled trgovine“. On nima elementarne sile za svojstveno umetniško ustvarjanje, ker nima lastne kulture in lastne tradicije: njegova umetnost je skoro samo slepo posnemanje evropske, ki se je še ni mogel osvoboditi, ker se še ni mogel osvoboditi rasne pripadnosti k Evropi. Amerikanec je izseljenec, ki se je izkoreninil iz Evrope, pa se še dolgo ne bo mogel vkoreniniti v novo zemljo. Če bi bila njegova kultura pognala z indijanske, ki je edini elementarni svojstveni izraz amerikanske zemlje, bi uspevala, z uničevanjem indijanske kulture in indijanskega življenja pa je izgubila tla pod seboj in novo amerikansko kulturo bo mogel ustvariti šele nov človek, „ki bo spet zblížal užaljeno srce z užaljeno zemljo.“

Zalostno usodo nevkoreninjenega Amerikanca deli tudi naš človek — izseljenec. Jakac ga je študiral; obiskal je skoro vse važnejše slovenske kolonije v „Zedinjenih državah“. Vsepošod je izsledil isto umiranje našega naroda. So močnejši centri, kjer kaže naš izseljenec neokrnjeno zavest pripadnosti k našemu narodu, tudi na nekaterih farmah, oddaljenih od novih vplivov, ta zavest še močno živi v domotožju; večinoma pa so že otroci prve generacije izseljencev „nov kažipot, ki vodi proč od zemlje, iz katere so vzrastli njih starši, na drzne jeklene ravnine tehnike in mehanizacije“. Hitrejša ali počasnejša prilagoditev na novo zemljo in novo narodnost, katere duša komaj nastaja, je neizogibna. (Uprav nasproten slučaj od narodne skupine, ki ji vzamejo jezik, pa jo puste na zemlji, s katero je spojena preko generacij — njen značaj se bistveno ne spremeni.)

Že iz tega je razvidno, da „Odmevi rdeče zemlje“ niso samo suhoparen referat o pokrajinah in življenju v Ameriki, marveč da je šel ta niz pokrajin in življenja skozi umetnika, ki jim je vtisnil lastno doživetje — lastno osebnost. To je knjiga o Ameriki, toda čigava duševnost se zrcali v njej, Jakčeva ali Jarčeva? Čigava bolj? Razumljivo je, da umetnik, ki mu je od narave dano, da se izpoveduje v upodabljanju, ni tako več besedi, toda najbrže se bo poleg mene našel še marsikdo, ki bo zbežan ob tujem posredovanju njegovih doživetij in ki bi si bolj želel njegove lastne, čeprav okorne besede.

Četudi predpostavljam, da se je skušal pesnik Jarc povsem živjeti v njegovo življenje in da se po nazorih skladata (mislim pri tem predvsem na nacionalistično, idealistično in skrajno individualistično naziranje, ki samo

po sebi umevno ne more drugače kot odklonilno presojati ameriškega duha), vendar dvomim, da bi Jakac vsakega izmed njegovih stavkov mogel podpisati. Nemogoče se mi n. pr. zdi, da bi slikar, ki zmore večasih vzbuditi s svojimi slikami tako fina občutja, kot jih vzbuja Jakac, mogel zanikati, da morejo izzvati pesem „te na široko in dolgo razgrnjene plantaže rož“ (66), in to zgolj, da podpre teorijo o individualnosti. (Značilno je, da se na večih mestih otepa teoretičarjev, pri tem pa le ne more preprečiti, da bi njegova lastna knjiga ne bila polna teorije.)

To so samo domneve; dokazati bi bilo mogoče nepremostljivost dveh ljudi, ki ovira enotnost knjige, samo ob stilu: da besedni balast, pridigarški patos in brezkrvna abstraktnost, ki se tu pa tam oglašajo v tekstu (za poslednjo samo nekaj besednih primerov: zaživetje, mrakovje, oblačje, prednočje, kulisje, brezbesedje, podmostovje, sovodje, tisočličje, videnje i. t. d. i. t. d., — o slovniških napakah sploh ne govorim) niso preveč v soglasju z Jakčevimi slikami, je vidno na prvi pogled.

Marja Boršnikova

O B Z O R N I K

SEDEMDESETLETNICA ZASLUŽNE ŽENE. Ko je Janja Miklavčičeva poslovenila de Amicisovo „Srce“, je nisem poznala. „Srce“, ona lepa vzgojna knjiga, je bila tedaj znana že vsem kulturnim narodom, saj je bila prevedena na številne jezike. Slovenski prevod pa ni našel milosti pri Mahničju — uredniku Rimskega katolika. Raztrgal je to delo kot tako in napadel Miklavčičevo kot prevajalko. Stritar je o tej zanimivi knjigi predaval v slovenskem klubu na Dunaju ter vzkliknil proti koncu govora... „Ko bi ta knjiga imela na čelu skromno ime Boris Miran!“

Ob času Stritarjevega predavanja je knjiga v Italiji izšla že v 45. izdaji, a Janja Miklavčičeva, ki jo je poslovenila, je dobila — ukor.

Še prej se je Janja Miklavčičeva marljivo udeleževala dela na šolskem, kulturnem in narodnem polju. Kot učiteljica je službovala na Koroškem v Depolji vasi, v Bohinju, v Št. Vidu nad Ljubljano in naposled v Kranju, kjer uživa sedaj zasluženo pokoj. Pisala je članke v tržaško „Slovenko“ in v „Učiteljskega tovariša“ in je bila edina ženska zastopnica v predvojnem šolskem svetu. Dasi se ni nikoli in nikjer silila v ospredje, je bila marljiva odbornica v Kolu jugosl. sester, v Ciril Metodovi podružnici in v Sokolu. Udeležila se je malone vseh ženskih kongresov po raznih krajih naše države. Za svoje zasluge je bila tudi odlikovana.

Marica Bartolova

RAZSTAVA KLUBA UPODABLJAJOČIH UMETNIC V PRAGI. Češke slikarice, kiparice in arhitektke imajo v Obecnem domu razstavo. Razstavljena dela pričajo o močnih umetniških osebnostih. Poleg vseh znanih čeških umetnic so se udeležile razstave tudi tri inozemke: Konsulova - Vazova, žena bolgarskega konzula v Pragi in priznana slikarica, Francozinja Angile Meercon ter Slovenka Karla Bulovec - Mrakova, ki je živela zadnje čase v Parizu.

VSEBINA 3. ŠTEVILKE

ANGELA VODETOVA: ŽENA V SODOBNI SLOVENSKE LITERATURI (T. Seliskar:

Nasedli brod)

MATIJA LIPUŽIČ: POD ZEMLJO

† ZOFKA KVEDER-DEMETROVIČEVA: TRI SESTRE

VIDA TAUFERJEVA: OB RAZODETJU

MARA LAMUTOVA: GOSPOD, JAZ NISEM VREDNA...

JANEZ ROŽENCVET: SREBRNO JEZERO

ANGELA VODETOVA: ŽENE VELIKIH MOŽ (Dva jubileja)

ANKA NIKOLIČEVA: PISMA S POTA

ANDREJA VERA: NARODNO-POLITIČNO DELO NEMŠKEGA ŽENSTVA

MARIJA GOLOVA: DETE, ŽENA IN MOŽ V BODOČNOSTI

ALBIN ZALAZNIK: TO IN ONO IZ ZGODOVINE KRUIHA

KNJIŽEVNOST IN UMETNOST: Predavanje o Karolini Svetli (Mara Lamatova) —

Božidar Jakac: Odmevi rdeče zemlje (Marja Boršnikova)

OBZORNIK

PRILOGE: Naš dom — Moda — Kroji — Ročna dela

Ženski Svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina Din 64—, polletna Din 32—, četrtletna Din 16—. Za Italijo Lir 20— (v razprodaji po 2 Liri zvezek), za U. S. A.

Doi. 2—, za Avstrijo Sch. 10—, ostalo tuzemstvo Din 85.

Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ulici 12/II. — Izdaja Konzorcij „Ženski Svet“ v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Marica Bartolova.

Tiskali J. Blasnik nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani. Odgovoren L. Mikuš.

Ne pozabite!

Ne pozabite!

- da kriza ni samo pri Vas, ampak tudi v upravi lista;
 - da mora uprava plačati stroške za vsako številko sproti;
 - da „ŽENSKI SVET“ ni kapitalistično podjetje in je njegov obstanek odvisen samo od naročnine;
 - da morate list odpovedati ali ga zavrniti, ako ga ne mislite plačati;
 - da morate plačevati vsaj četrtletno naročnino (16 Din) sproti, ako ne zmorete večjega zneska;
 - da se bo 4. številka poslala samo tistim, ki bodo imele plačano vsaj četrtletno naročnino!!**
 - da teh opominov ne pišemo ne v lastno ne v Vašo zabavo, marveč nam jih narekuje skrb za obstoj lista.
-
-

→ **Moderno in solidno** ←

boste oblečene, ako kupite blago za svoj spomladanski plašč, kostim, volneno blago in svilo za obleko, kakor tudi vsakovrstno blago za perilo pri trvdki

R. MIKLAUC „Pri Škofu“

LJUBLJANA, Lingarjeva-Medarska ul., pred Škofijo

Ugodne cene!

Točna postrežba!

Gospodinje, kupujte pri

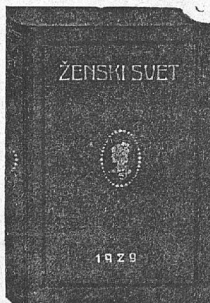
B. ŽILIČ,

trgovina z železnino, porcelanom in steklenino,
Ljubljana, Dunajska c. 11., poleg „Figovca“

vse gospodinjske potrebščine, kuhinjsko posodo, emajlirano in aluminjasto, porcelan, steklenino, razne moderne stroje za kuhinjo, jedilni pribor, karnise i. t. d.

Dokazano dobro blago in poceni sukno, svilo, platno itd.

samo v Trpinovem
bazarju v Mariboru

ORIGINALNE PLATNICE

za „ŽENSKI SVET“ za vse letnike ima v zalogi
knjigoveznica J. Dežman, Ljubljana

Wolfova ulica št. 8

Cena platnicam z vezavo Din 18— (brez poštne)

» » 10— » »
mapa za priloge » 5-50 » »

Izvršuje vsa knjigoveška dela solidno in ceno